

**OILADA MA'NAVY TARBIYA SHAKLLANISHIDA OTA-ONANING
PEDAGOGIK ROLINI OSHIRISH**

Qosimova Gulzoda Erkin qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika va psixologiya kafedrası

stajyor-o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilada ma'naviy tarbiya shakllanishida ota-onalarning pedagogik rolini oshirish masalasi yoritilgan. Farzandlarning shaxs sifatida rivojlanishida ota-onalar nafaqat bilim beruvchilar, balki ularning ma'naviy qadriyatlarini shakllantiruvchi asosiy shaxslar ekanligi ta'kidlanadi. Shuningdek, ota-onalarning bolalar tarbiyasidagi psixologik va pedagogik yondashuvlari, ularning axloqiy va ma'naviy rivojlanishga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy tarbiya, ota-onalarning pedagogik roli, oila tarbiyasi, bolalar rivojlanishi, axloqiy qadriyatlar, psixologik yondashuv, pedagogik usullar, farzand tarbiyasi, ma'naviy rivojlanish.

O'zbekiston Prezidentining "Oila institutini mustahkamlash va qo'llab-quvvatlash to'g'risida" farmoni, oilaning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini yanada mustahkamlash, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashga qaratilgan. Bu farmon oiladagi ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirish va ma'naviy tarbiyaga katta e'tibor qaratadi. Oila instituti davlatning ijtimoiy siyosatining tarkibiy qismi sifatida qaralib, oilaning farovonligi va sog'lom muhitini ta'minlash maqsadida davlat organlari, fuqarolik jamiyati va xalqaro tashkilotlar hamkorligida amalga oshiriladigan kompleks chora-tadbirlarni ko'zda tutadi[1].

Oila institutini mustahkamlash konsepsiyasi doirasida davlat va nodavlat tashkilotlar oila tarbiyasini kuchaytirish, ayniqsa yosh avlodni ma'naviy, axloqiy va ruhiy jihatdan rivojlantirishga yordam beruvchi tadbirlar va loyihalar ishlab chiqmoqda. Ushbu farmon va qarorlar oiladagi ma'naviy tarbiyaga ham bog'liq holda amalga oshirilmoqda, chunki oilaning mustahkamligi jamiyatning barqarorligi va farovonligini ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Oila – har bir insonning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida dastlabki va eng muhim muhitdir. Ota-onalar farzandlarning hayotiy qadriyatlarini shakllantiruvchi, ularning dunyoqarashi, axloqiy tamoyillari va shaxsiy fazilatlarini rivojlantiruvchi birinchi tarbiyachilar hisoblanadi. Ayniqsa, bugungi kunda bolalar va yosh avlodning ma'naviy tarbiyasini to'g'ri yo'naltirish jamiyat oldidagi dolzarb vazifalardan biridir. Ma'naviy tarbiya bola hayotida insoniylik, halollik, mehr-muhabbat, hamjihatlik va vatanparvarlik kabi asosiy fazilatlarni shakllantiradi.

Shu nuqtai nazardan, ota-onalarning pedagogik roli farzandlarida to'g'ri ma'naviy yo'nalish berishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onalar nafaqat kundalik muloqot va amaliy faoliyat orqali, balki o'z hayot tarzi va axloqiy o'rnak orqali ham farzandlariga ma'naviy tarbiya beradi. Shu sababli, oiladagi tarbiya jarayonida ota-onalarning pedagogik yondashuvlari va ularning ma'naviy tarbiyadagi roli ilmiy jihatdan chuqur o'rganishni talab qiladi. Mazkur tadqiqot aynan shu masalani yoritishga qaratilgan bo'lib, ota-onalarning pedagogik rolini oshirish va bolalarning ma'naviy tarbiyasini mustahkamlash usullarini o'rganishga bag'ishlanadi.

“Eng katta baxt, men buni ming marta qaytarishdan charchamayman, oilamiz tinch bo'lsin! Oila kichik vatan, oila tinch bo'lsa, baxtli bo'lsa, vatan tinch bo'ladi. O'sha baxtli kunlarni, vatanimizning, yoshlarimizning kamolini hozir niyat qilayotganimiz kabi ko'rish hammamizga nasib etsin!”, — deya ta'kidlagan O'zbekiston Prezidenti[1].

Oilada ma'naviy tarbiya bolaning shaxs sifatida shakllanishi va hayotdagi asosiy qadriyatlarni o'zlashtirish jarayonidagi muhim qadamdir. Ota-onalar bu jarayonda o'z pedagogik rollarini to'g'ri yo'naltirishi orqali bolalarida ijobiy ma'naviy fazilatlarni shakllantirishlari mumkin. Ma'naviy tarbiya bola hayotida o'ziga xos axloqiy me'yorlarni, insoniy munosabatlarni, vatanga muhabbat va milliy qadriyatlarni shakllantiradi. Bu esa jamiyatda sog'lom ruhiy va ijtimoiy muhitni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Pedagogika va psixologiya fanida oilaning farzandlar tarbiyasidagi roli katta ahamiyatga ega bo'lib, ota-onalarning pedagogik va ruhiy salohiyatlari ma'naviy tarbiya shakllanishida hal qiluvchi omil sifatida qaraladi. Bu nazariy asoslar ko'plab olimlar, xususan, Vygotskiy, Leontev, va Mavlonova kabi tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan.

Ota-onalarning farzandlariga nisbatan ko'rsatgan pedagogik yondashuvlari ularning ma'naviy rivojlanishiga sezilarli ta'sir qiladi. Oilada beriladigan ma'naviy tarbiya bolalar ongida o'zini tanish, ijtimoiy me'yorlar va qadriyatlarni o'zlashtirish, jamiyatda o'z o'rnini topish jarayoniga katta hissa qo'shadi. Ota-onaning pedagogik roli quyidagi asosiy jihatlar orqali amalga oshiriladi:

O'rnak bo'lish: Ota-onalar o'zining ma'naviy hayotini o'zgarar uchun ko'rsatma sifatida foydalanishi kerak. Ularning kundalik hayotdagi xatti-harakatlari va axloqiy qadriyatlari farzandlarga namuna bo'ladi. Masalan, ota-onaning halolligi, mehnatsevarligi va o'z vatani va jamiyatiga sodiqligi bolada ma'naviy fazilatlarni shakllantirishda katta ta'sir ko'rsatadi.

Oila ichidagi o'zaro hurmat va ishonch: Oila a'zolarining bir-biriga nisbatan hurmati va ishonchi oilaviy munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi va bolalarda ijobiy ma'naviy motivlarni shakllantiradi. Farzandlar ota-onaning mehrini his etgan holda, ular bilan to'g'ridan-to'g'ri va ochiq muloqot qilishga moyil bo'ladi,

bu esa tarbiya jarayonini samarali qiladi.

Axloqiy qadriyatlarni o'rgatish: Ota-onalar bolalarga axloqiy qadriyatlarni so'z va amallar orqali o'rgatishlari kerak. Bu qadriyatlar jamiyatdagi munosabatlarda muhim o'rin tutadi, masalan, mehribonlik, adolat, halollik, hamkorlik kabi fazilatlar oilada shakllanadi.

Bolalar ma'naviy rivojlanishida psixologik omillar ham muhim rol o'ynaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar oilada shakllangan his-tuyg'ularini keyinchalik jamiyatda o'z ifodasini topadi. Ota-onaning ruhiy holati va o'z farzandlariga bo'lgan munosabati bolaning ruhiy va axloqiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Psixologik qo'llab-quvvatlash va tushunishda ota-onalar bolalarning ichki dunyosiga kirib borish, ularni tinglash va tushunishga harakat qilishi muhim. Bu, bolalarda ishonch va o'zini anglash hissini kuchaytiradi, ular o'zlarini oilada qadrli va hurmatli his qiladi. Psixologik qo'llab-quvvatlov bolalarning ma'naviy o'sishida muhim omil hisoblanadi. Yuzaga keladigan muammolarni hal qilishga yordam berishda bolalar ma'naviy tarbiya jarayonida turli ruhiy qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Ota-onalar bu qiyinchiliklarni yengishda farzandlariga amaliy va ruhiy yordam ko'rsatishi kerak. Masalan, ota-onalar bolalarni murakkab vaziyatlarda qanday qilib to'g'ri qarorlar qabul qilishga o'rgatishlari kerak. Bu esa bolalarning axloqiy va ruhiy rivojlanishini tezlashtiradi.

Ota-onalarning pedagogik yondashuvlarini takomillashtirish uchun ota-onalar farzandlarining ma'naviy rivojlanishi uchun o'z pedagogik bilim va ko'nikmalarini takomillashtirishlari kerak. Bu usullar ota-onalarning tarbiya jarayonida muvaffaqiyatga erishishlarini ta'minlaydi. Pedagogik trening va mahorat darslarida ota-onalar pedagogik trening va mahorat darslarida ishtirok etib, o'z tarbiyaviy yondashuvlarini yanada takomillashtirishi mumkin. Bu darslar ularning farzandlar bilan samarali muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi va ma'naviy tarbiya jarayonini osonlashtiradi.

Ma'naviy-tarbiyaviy adabiyotlardan foydalanish uchun ota-onalar farzand tarbiyasida ilmiy va adabiy manbalar, maqolalar va kitoblardan foydalangan holda o'z bilimlarini boyitishlari kerak. Ushbu manbalar ularga farzandlariga to'g'ri ma'naviy yo'nalish berishda yordam beradi.

Muloqot va muloqot strategiyalarini rivojlantirishda ota-onalar bolalari bilan ochiq va samarali muloqot qilish uchun mos strategiyalarni rivojlantirishlari kerak. Bu strategiyalar ota-onalarga bolalar bilan yaqin aloqada bo'lishga va ularning ruhiy va axloqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Oilada ma'naviy tarbiya shakllanishida ota-onalarning pedagogik roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandlariga o'rnak bo'lish, ularga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va ma'naviy rivojlanish uchun zarur sharoitlarni yaratish orqali jamiyatda sog'lom avlodni tarbiyalaydi. Shu sababli, ota-onalar o'z pedagogik va psixologik

ko'nikmalarini muntazam ravishda takomillashtirib borishlari zarur. Oila tarbiyasining o'ziga xosligi, uning mohiyati, an'anaviyligi, milliy va umuminsoniy axloqiy qadriyatlar tizimida tutgan o'mi, ular bilan uzviy aloqadorligi, o'zaro ta'siri, oila muhitining barkamol avlod va komil insonni tarbiyalashdagi roli klassik va hozirgi zamon falsafiy tafakkur taraqqiyotida muhim o'rinni egallab turibdi. Mazkur masala bo'yicha jahon falsafasida g'oyat muhim va ibratli fikrlar mavjud bo'lgan. Turkiy xalqlarning mushtarak yodgorligi "Avesto", "O'rxun Enasoy bitiklari"da, shuningdek, Aflotun, Arastu, Konfutsiy, Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Yusuf Xos Hojibdan tortib hozirgi zamon faylasuflarigacha o'ziga xos fikr-mulohazalar bildirgani diqqatga sazovordir[2.6]

Oila tarbiyasi bir umr davom etadigan uzluksiz jarayon sifatida - ijtimoiy tarbiyaning bir turi bo'lib, oilaning barcha a'zolari unda faol ishtirok etadilar, bir-birlariga o'z bilim, tajribalarini o'rgatadilar. Oilada shakllanadigan farzandlik, akauka, opa-singillik ikki tirik vujudning, ikki olamning o'zaro ittifoqidan paydo bo'lgan uchinchi bir olamdir. Ittifoq iborasida, shubhasiz, ahillik, totuvlik degan ma'nolar ham mujassam bo'lib, agar oila chindan-da tinch-totuv, ahil bo'lsa, oilaviy turmush mustahkamlanib boraveradi. Aks holda turmush-do'zaxga aylanadi, er va xotin bir-biriga adovatli raqiblarga aylanib, farzandlar taqdiri va tarbiyasini mavjud bir holatga olib kelib qo'yadi, qarindosh-urug'chilik munosabatlariga putur yetkazadi. Natijada jamiyatga moddiy va ma'naviy zarar yetadi.

Xulosa qilib aytganda ota-onalarning pedagogik roli oilada ma'naviy tarbiya shakllanishida juda katta ahamiyatga ega. Farzandlarning shaxsiyati va ma'naviy qadriyatlarini shakllantirish asosan oilada ota-onalarning ta'lim-tarbiyaviy yondashuvlariga bog'liq. Ota-onalar o'zlarining tarbiyaviy rolini oshirish orqali bolalariga axloqiy qadriyatlar, milliy an'analar va ma'naviy me'yorlarni singdirishda yetakchi rol o'ynaydi. Bu jarayonda ota-onalar nafaqat bilim, balki o'zlarining shaxsiy namunalari orqali ham tarbiya berishadi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik usullar va ma'naviy-ma'rifiy dasturlar ota-onalarning o'z pedagogik mahoratini oshirishga ko'maklashadi. Shunday qilib, ota-onalarning tarbiyaviy roli oilada bolalarning ma'naviy rivojlanishida muhim vosita hisoblanib, kelajak avlodning har tomonlama yetuk va barkamol bo'lishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 27.06.2018 yildagi PQ-3808-son
2. I.Asqarov, R.Mamatqulova, X.Norqulov. Shaxs va oila tarbiyasining pedagogikasi. -T.: «Fan va texnologiya», 2009, 224 b O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi <https://lex.uz/acts/-104720>
3. Abdukarimov H, Ya. Nurumbekova. Oila pedagogikasi G' O'quv –uslubiy majmua. – Guliston: 2017. – 269 bet.

4. Babajanova D.I Oila huquqi o'quv qo'llanma -T.: TDYU nashriyoti 2024
5. Hasanboeva O. va boshqalar. Oila pedagogikasi. - T., 2007-y.
6. Ishanova.M. Oila pedagogikasi o'quv qo'llanma, -Andijon: 2019-yil. .
7. Karimova O. Oilaning huquqiy asoslari. - T., 2003-y
8. <https://www.xabar.uz/uz/siyosat/prezident-oila-kichik-vatan>
9. Maqsudov, U. B. Q., & Qosimova, G. E. Q. (2022). TALABALARDA MEDIA SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(11), 988-995.
10. Maqsudov, U. B. Q., Eraliyev, Y. L., & Qosimova, G. (2022). TA'LIMDA MULTIMEDIALI VOSITALARDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(11), 973-980.
11. Qurbonovich, M. U. B. (2022). TALABALARDA MEDIA SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI.